

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DINDARLIK EĞİLİMİ VE ANLAM DUYGUSU

Ferdi KIRAÇ

Psikolog, Dr. Süreyya Adanalı Göksun Devlet Hastanesi

Özet

Varoluşun büyük gizemi karşısında meraklanan insan, bu evrenin, evren içinde kendi varlığının ve ölümünün ne anlama geldiğini sorgulamıştır. İnsanlık tarihinde, varoluşun anlamı nedir sorusuna en doyurucu yanıtın dinler tarafından verildiği ve halen verilmekte olduğu açık bir gerçektir. Bu nedenle bireyin yaşamda bir anlam keşfedebilmesinde dinî inancın rolü tartışılmaz. Fakat anlam yaratmada dindarlığın doğası önem kazanmaktadır. Dindarlık her türü bireyin anlam yakalama sürecine katkı sağlamamaktadır. Bu çalışmada, dindarlık eğilimi ile varoluşsal bir kaygı olarak anlam duygusu ve amaçlılık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmaya, ülkemizde üniversite eğitimi gören öğrenciler katılmıştır. Araştırma bulguları, dindarlık eğilimi ile anlam duygusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bulgular ilgili yazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık eğilimi, anlam duygusu, varoluşsal kaygı.

Abstract

Religious Orientation and Feeling of Meaning Amongst University Students

The human being who wondered about bewildering mystery of existence has questioned the meaning of universe, his

personal being (life) and non-being (death). In the history of humanity, the most satisfying answer to the question of what the meaning of existence was given and has still been given by religion. For this reason, role of religious beliefs in the process of discovering a meaning in individual's life is indisputable. Nature of individual's religiosity or religious orientation becomes determining in finding a meaning in life. Some sort of religious orientations may not assist the individual in the course of discovering a meaning in life. In this study, we investigated the relationship between religious orientation and sense of meaning or purpose in life as an existential concern. The university students getting education in our country participated in the study. Results demonstrated a significant relationship between religious orientation and purpose in life. Findings are discussed in the light of existing literature.

Keywords: Religious orientation, feeling of meaning, existential anxiety.

Kurte

Di Xwendekar n Zan ngelh  de Meyla Oldariy    Hest n Watey 

Mirov  ku li hember raza mezin a b neweriy  tat ldare, l pirs na v  gerd n    di v  gerd n  de l pirs na wateya heb n   mirina xwe kiriye. Rastiyek berbi ave ku di d roka mirovahiy  de bersiva her  türker a pirs  wateya b neweriy   i ye, ji aliy  olan ve hatiye day n   h na j  t  day n. Ji ber v  eger , rola baweriya ol  ya ji bo kesek  ku di jiy n  de ved tina wateyek  bike b g man e. L  di afirandina watey  de xwezaya oldariy  gir ngiy  digire. Hem  c rey n oldariy  s dey  nade heyama wategirtin  ya kesan. Di v  xebat  de, t kiliya meyla oldariy , hest n watey  y n fikarek b newer    mebestdariy  hatiye l kol n. Xwendekar n li welat  me perwerdehiya zan ngelh  dikin be dar  l kol n  b ne. N vey n l kol n  destn  an kirine ku di navbera meyala oldariy    hest n watey  de t kiliyek

watedar heye. Nûve di roniyâ nivîsa têkildar de hatine nîqâşkirin.

Bêjeyên Sereke: Meyla oldariyê, hestên wateyê, fikara bûnewerî.

الملخص

التوجه الديني وشعور المعنى عند الطلاب الجامعيين

إن الإنسان الذي غيور على استطلاع أسرار كبيرة للوجود قد تساءل عن هذا الكون ومعنى وجود نفسه وموته في الكون. وإِنَّه حقيقة واضحة بأنه قد تم (وما زال يتم) إعطاء إجابة مرضية/كافية عن سؤال "ما هو معنى الوجود؟" من قبل الأديان. وبالتالي إن دور الاعتقاد الديني في قدرة الفرد على اكتشاف معنى في الحياة أمر لا جدال فيه. ومع ذلك إن طبيعة الالتزام بالدين يلعب دورا هاما في اكتشاف المعنى. ولكن لا تساعد التدين الجميع في سياق اكتشاف المعنى في الحياة. وفي هذه الدراسة بحثنا عن العلاقة بين التوجه الديني وشعور المعنى باعتباره القلق الوجودي والتعمد. اشترك في البحث الطلاب الجامعيون في بلادنا. وأظهرت نتائج البحث أن هناك علاقة ذات معنى بين التوجه الديني وشعور المعنى. وقد نوقشت النتائج في ضوء الأدب ذي الصلة.

الكلمات المفتاحية: التوجه الديني، شعور المعنى، القلق الوجودي.

Hristiyan teolog ve filozof Tillich (1952), özellikle Amerika ve Avrupa için geçerli olmak üzere çağımızı "kaygı çağı (age of anxiety)" olarak nitelemektedir. Tillich'in kullandığı anlamda kaygı kavramı, modern egemen psikiatri tarafından kullanılan kaygı kavramından başka bir anlam taşımaktadır. Tillich kaygıyı yokluk (nonbeing) kavramı çerçevesinde ele almıştır. Tillich kaygıyı "bir varlığın olası yokluğunun (possible nonbeing) farkında olma durumu" olarak tarif etmektedir (1952, s.35). Psikiyatrinin ele aldığı kaygı ise objesi belli olan bir kaygıdır ve Tillich (1952) buna korku demektedir. Çünkü kaygının bir objesi yoktur ya da kaygının kaynağı yokluktur. Yine Tillich'e (1952) göre kaygı kaçınılmazdır. Başka bir deyişle varlık sahasına gelen her bir insan, kaçınılmaz olarak kaygı ile yüzleşmek zorundadır.

Ontolojik, manevi (spiritual) ve ahlaki (moral) varoluştan bahseden Tillich (1952), bireyin bu üç varoluşunun *yokluk* tarafından tehdit edildiğini ve bunun neticesinde her alana özel kaygıların yaşandığını belirtmektedir. Örneğin, yokluk, bireyin ontolojik varlığını, mutlak anlamda ölümle, görelî anlamda kaderle tehdit etmektedir ve birey, ölüm ve kader kaygısı yaşamaktadır. Ahlaki varlığını ise mutlak anlamda kendini kınama (condemnation), görelî olarak da suçluluk ile tehdit etmektedir. Bunun neticesinde ise suçluluk ve kendini kınama kaygısı yaşamaktadır. Son olarak yokluk, bireyin manevi varlığını görelî olarak boşluk duygusu ile mutlak olarak da anlamsızlık duygusu ile tehdit etmektedir. Bunun neticesinde birey boşluk ve anlamsızlık kaygısı yaşamaktadır. Ölüm nasıl ki her bireyin deneyimlemek zorunda olduğu bir gerçektir ve bireyde kaygı yaratır, anlamsız bir dünyada yaşamak, hayata bir anlam verememek de her bireyin kaygı yaşamasına neden olur. Tillich anlamsızlık kaygısını “nihai ilgilerin, bütün anlamlara anlam veren anlamın kaybolması” olarak tanımlamaktadır. Bu kaygı, “kişinin yaşamının manevi bir merkezden yoksun olması ve varlığın anlamı nedir” sorusuna bir cevap bulunamamasından kaynaklanmaktadır (Tillich, 1952, s.47).

Tillich gibi varoluşçu psikiyatrist Yalom (1999) da, bireyin anlam, amaç, değerler ve idealler olmaksızın yaşamasının önemli ölçüde stres ve kaygı yarattığını belirtmiştir. Kozmik ve yersel anlamdan bahseden Yalom (1999), kozmik anlamı, genel olarak bütün yaşamın, evrenin ve evren içinde insanın ne anlamı vardır sorusuna verilen yanıt olarak tanımlamıştır. Dünyevi ya da yersel anlam ise, daha özeldir “benim hayatımın anlamı nedir” sorusuna verilecek cevaba atıfta bulunmaktadır. Kozmik anlamdan bağımsız olarak insanın hayattaki amacı, işlevi ve hedefini içermektedir. Kozmik anlam genellikle dinsel öğretiler tarafından belirlenmektedir. Dinsel gelenekler varlık, evren ve insana dair kapsamlı anlam şemaları sunmaktadırlar. Yalom’a göre kozmik anlam hissine sahip bireyler, ona uygun bir dünyevi anlam hissi yaşamaktadırlar. Başka bir deyişle, insanın dünyevi anlamı, amacı kozmik anlamla uyumu ve bu anlamı gerçekleştirmeyi içermektedir.

Logoterapinin kurucusu psikiyatr Frankl (2000) insanın yaşamdaki en önemli arayışının anlam arayışı olduğunu vurgulamıştır. Frankl'a (2000) göre anlam icat edilen bir şey değil keşfedilen bir şeydir. Yalom (1999), Frankl'ın bu yaklaşımının dinsel olduğunu, tanrının insana keşfetmesi için bazı anlam alanları buyurduğu varsayımına dayandığını ileri sürmüştür.

Yaşama ve varoluşa bir anlam verme sürecinde insanlığın en çok istifade ettiği kurum din kurumudur denilebilir. Çünkü dinler insanın en temel kaygılarından biri olan bu yaşamın ve kendi yaşamının anlamı nedir sorusuna en kapsamlı yanıtları vermişlerdir. Bu nedenle dinler, insanlık tarihinin her aşamasında, nerdeyse bütün toplumlarda varlıklarını göstermiş; insanların davranışlarını, hayata bakış açılarını ve toplumsal yaşantılarını derinden etkilemişlerdir.

Clark'a (1958) göre psikologların ilgisini özellikle dinî deneyimin bireysel karakteri çekmiş (Clark, 1958, s.20). Bu nedenle dinin bireyin yaşamındaki işlevi üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Wulff (1991), din psikolojisi çalışmalarında ortaya çıkan dindarlığın ölçümü probleminin, dindarlığın boyutları üzerine çeşitli görüşlerin yükselmesine neden olduğunu belirtmiştir. Dindarlığın boyutları içerisinde en önemli yaklaşımın Gordon Allport'un iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık tipolojisi olduğu söylenebilir (Allport ve Ross, 1967).

Allport'a göre, *dış güdümlü dindarlık eğilimine sahip bireyler, dinlerini kendi emellerine ulaşmak için kullanmaktadırlar. Dışsal değerler her zaman faydacıdır. Bu eğilime sahip bireyler, dinlerini, güvenlik sağlamak, teselli bulmak, sosyal ilgi bulabilmek, oyalanmak, sosyal statü kazanmak ve kendilerini haklı çıkarmak vb. gibi bazı emelleri için kullanmaktadırlar. Ayrıca bu kişiler, dinlerinin temel ilkelerini, kendi ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirmek için değiştirmektedirler. Teoloji terminolojisine göre, dışsal dindarlık eğilimine sahip bireyler, kendi benliklerini bırakmadan Tanrı'ya yönelmektedirler. İç güdümlü dindarlık eğiliminde olan bireyler ise, temel motivasyonlarını dinlerinde bulmaktadırlar. Bu bireylerin diğer ihtiyaçları, ne kadar güçlü olursa olsun, nihai bir öneme sahip*

değildir. Ayrıca bu bireyler ihtiyaçlarını, dini inançlarıyla uyumlu hale getirmek için çabalamaktadırlar. Dinilerinin temel prensiplerini içselleştirip bunlara tam olarak uymaktadırlar. Başka bir deyişle bu bireyler dinlerini yaşamaktadırlar (Allport ve Ross, 1967).

Anlam duygusu ve dindarlık arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalardan biri, düşük anlam duygusu ile hedonizm, heyecan ve rahatlığa fazla değer verme arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur (Crandall ve Rasmussen, 1975). Pearson ve Sheffield (1975) ise muhafazakârlık, hedonizm karşıtlığı, dinsel katı kuralcı değerler ve idealizm ile yüksek anlam duygusu arasında bir ilişki olduğunu bulmuştur. Soderstrom ve Wrigh (1977), dinsel inançlarla yüksek anlam duygusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu rapor etmiştir. Edmunds (1981), Hristiyan, Yahudi ve Müslüman öğrencilerden oluşan bir örnekleme, dindarlığın hayatın anlamı ve ölüm kaygısıyla olan ilişkisini araştırdığı çalışmasında, yüksek dindarlık düzeyinin hayatın anlamı duygusunu artırırken, ölüm kaygısını azalttığını bulmuştur (akt. Yıldız, 1994, s. 35).

Krause, Broderick ve Broyles (2004) anlam duygusunda cinsiyet farkını araştırdıkları çalışmaları sonucunda kadınların Hayatın Amacı Ölçeği'nden daha düşük puanlar aldıklarını bulmuşlardır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada Bahadır (1999), erkeklerin kadınlara oranla ve yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerin, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylere oranla daha yüksek anlam duygusuna sahip olduklarını bulmuştur.

Dindarlıkla ilgili literatür genel olarak kadınların erkeklere göre dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Donahue,1985). Fakat dindarlık eğiliminde cinsiyet farkı olmadığını rapor eden birçok çalışma da (Alker ve Grawin,1978; Paloutzian ve arkadaşları, 1978) mevcuttur.

Bu çalışmada ülkemizdeki üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin dindarlık eğilimine (iç güdümlü-dış güdümlü dindarlık) göre, anlam duygusu düzeyinde bir fark olup olmadığı araştırılmıştır. Ayrıca cinsiyete göre anlam duygusu düzeyinde farklılık olup olmadığı da incelenmiştir. Dindarlık eğilimi iç güdümlü olan

bireylerin anlam duygusu düzeylerinin dindarlık eğilimi dış güdümlü olan bireylere göre daha yüksek olacağı varsayılmıştır.

METOD

Örneklem

Araştırmanın evrenini ülkemizde üniversite eğitimi görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem evreni temsil gücünü arttırmak için örneklemin farklı illerdeki üniversitelerden seçilmesi yoluna gidilmiştir. Ankara, Kayseri, Hatay, Van ve Kahramanmaraş illerinde öğrenim gören ve evreni temsil ettiği düşünülen 247'si erkek (% 53,6) ve 214'i kız (% 46,4) olmak üzere toplam 461 üniversite öğrencisi araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar rastgele seçim tekniği ile belirlenmiş ve aydınlatılmış rızaları (informed consent) alınmıştır. Katılımcıların yaşları 17 ile 39 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 21,4'tür.

Veri Toplama Araçları

Dindarlık Eğilimi Ölçeği

Özgün adı Religious Orientation Scale olan Dindarlık Eğilimi Ölçeği, Allport ve Ross (1967) tarafından geliştirilmiştir. Kayıklık (2000), Allport ve Ross tarafından 20 madde ve iki faktör olarak geliştirilen bu ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışmasını yapmıştır. Çalışması sonucunda tek faktörlü 10 maddelik bir ölçek elde etmiştir. Ölçeğin tek faktör altında toplanan tüm maddelerinin faktör yük değerinin .35 ve üstü, ve tek faktörün açıkladığı varyans değerinin % 36 olduğunu saptamıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının .78 olduğunu rapor edilmiştir (akt. Sümertaş, 2003).

Dindarlık Eğilimi Ölçeği'nin cevap bölümü "Tamamen Katılıyorum", "Katılıyorum", "Katılmıyorum" ve "Hiç Katılmıyorum" ifadelerini içermektedir. Her madde 1 ile 4 arası puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 10 ve en yüksek puan 40'tır. 4.,5.,7. ve 10. maddeler ters maddelerdir. Ölçekten alınan

yüksek puanlar, iç güdümlü dindarlık eğilimini; düşük puanlar ise dış güdümlü dindarlık eğilimini göstermektedir.

Hayatın Amacı Ölçeği

Özgün adı Purpose in Life Scale olan ve Victor Frankl'ın logoterapi teorisi temel alınarak Crumbach ve Maholick (1964) tarafından geliştirilen Hayatın Amacı Ölçeği, her biri yedi dereceye ayrılan 20 maddelik Likert-tip bir ölçektir. Ölçek bireylerin hayatındaki amaç duygusunu veya ontolojik anlamlılığı ölçmektedir. Ölçeği geliştirenler amaç ve anlam kelimelerini eş anlamlı kullanmışlardır. Ölçeğin Türk kültürüne uyarlama çalışması Kır a  (2007) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının, 137 kişilik üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada .87 olduğu bildirilmiştir (Kır a , 2007). 461 üniversite öğrencisi ile yapılan bu çalışmada ise güvenilirlik katsayısının .93 olduğu saptanmıştır. Özgün formda olduğu gibi, her bir madde 1'den 7'ye kadar derecelere ayrılmıştır. Ölçekte "1", ifade ile ilgili negatif ucu, "7" ifadeyle ilgili pozitif ucu göstermektedir. Diğer rakamlar ise ara dereceleri belirtmektedir. Ölçekten alınacak en düşük puan 20, en yüksek puan ise 140'tır. Ölçekten alınan yüksek puanlar kişinin hayatındaki anlamlılık ve amaçlılığın yüksek olduğunu göstermektedir.

Bulgular

İç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık eğilimli grupların Hayatın Amacı Ölçeği'nden aldıkları puanlar arasında fark olup olmadığını anlamak için, Dindarlık Eğilimi Ölçeği'nden alınan puanlara göre iki üç grup oluşturulmuştur. Ölçeğin puan ortalaması ($X = 29,33$) ve standart sapması ($SS = 5,19$) hesaplanmış ve ortalamanın bir standart sapma üstü (34,52) ve bir standart sapma altı (24,14) bulunarak iki grup oluşturulmuştur. Ölçekten 34 ve üstü puan alanlar iç güdümlü dindarlık eğilimli grubu ($n=108$) ve 24 ve altı puan alanlar ise dış güdümlü dindarlık eğilimli grubu ($n =82$) oluşturmuştur. İç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık eğilimi gruplarının Hayatın Amacı Ölçeği'nden aldıkları puanlar bağımsız örneklem t-test (independent sample t-test) ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 1. İç GÜdümlü ve Dış GÜdümlü Dindarlık Eğilimli Grupların HAÖ'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem t Test)

DİNDARLIK EĞİLİMİ		N	X	SS	t	sd	p
HAÖ	İç GÜdümlü Dindarlık	108	109,09	16,66	-8,416**	188	,00
	Dış GÜdümlü Dindarlık	82	83,09	26,26			

** p < .001

Tablo 1'den de anlaşıldığı gibi iç güdümlü dindarlık eğilimli bireylerin anlam duygusu düzeyinin dış güdümlü dindarlık eğilimli bireylerin anlam duygusu düzeyinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Cinsiyete göre dindarlık eğilimi ve anlam duygusu düzeylerinde bir fark olup olmadığını anlamak için Bağımsız Örneklem t-test yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

173

Mukaddime,
Sayı 7, 2013

Tablo 2. Cinsiyete Göre DEÖ ve HAÖ'nden Alınan Puanların Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem t-test)

CİNSİYET		N	X	SS	t	sd	p
DEÖ	Erkek	247	29,23	5,25	-,43	459	,66
	Kız	214	29,44	5,14			
HAÖ	Erkek	247	93,26	26,15	-2,25**	459	,00**
	Kız	214	98,37	22,48			

** p < .001

Tablo 2'de de görüldüğü gibi, cinsiyete göre dindarlık eğilimi puanlarında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Fakat kız öğrencilerin

anlam duygusu düzeyinin erkek öğrencilerin anlam duygusu düzeyine göre anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Tartışma

Araştırmamızda, i  güdümlü dindarlık eğilimli bireylerin anlam duygusu puanlarının dış güdümlü dindarlık eğilimli bireylerin puanlarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu ile i  güdümlü dindarlık eğilimli bireylerin yaşamda bir anlam ve amaç yakalama düzeylerinin, dış güdümlü dindarlık eğilimli bireylere göre daha yüksek olacağı yönünde kurmuş olduğumuz hipotez desteklenmiştir. Ayrıca, bu bulguyla dindarlık eğilimi ve hayatın anlamı arasındaki pozitif ilişkiyi gösteren, başka kültürlerde, değişik dinlere inanan bireylerle yapılan çalışmaların (Soderstorm ve Wright, 1977; Crandall ve Rasmussen, 1975) bulguları kültürümüzde de desteklenmiştir. Hem kendi kültürümüzde hem de diğer kültürlerde aynı bulguların elde edilmesi, bizi, hangi dine inanırsa inansın, Allport'un deyimiyle, birey "dinini yaşıyorsa", başka bir deyişle dindarlık eğilimi i  güdümlü ise, hayatını daha anlamlı bulmaktadır sonucuna götürmektedir. Ayrıca diğer kültürlerde yapılan çalışmalarda aynı  l me araçlarının kullanılması (Allport ve Ross'un Dindarlık Eğilimi  l eği ve Crumbaugh (1964) Hayatın Anlamı  l eği) ve benzer sonuçların elde edilmesi bu ölçeklerin güvenilirliğine işaret etmektedir.

Bu bulgu din ve hayatın anlamı konusunda felsefe, din ve varoluşu psikoloji ananlında teorik düzeyde yapılan tartışmalara çok önemli ampirik verilerle destek sunmuştur. Örneğin, felsefenin teolojideki temsilcisi olarak tanınan Tillich (1952) anlamsızlık kaygısı dediği hayatta bir anlam duygusundan yoksun olma durumunu " nihai ilgilerin, bütün anlamlara anlam veren anlamın kaybolması" olarak tanımlamaktadır. Bu kaygı, "kişinin yaşamının manevi bir merkezden yoksun olması ve varlığın anlamı nedir?" sorusuna bir cevap bulunamamasından kaynaklanmaktadır. Tillich her ne kadar benliğinin feda edilmesine neden olsa da, insanın aşkın bir varlığa adanarak anlamsızlık kaygısından kurtulabileceğini vurgulamıştır. Bulgularımız Tillich'in bu tezini desteklemiştir. şüphesiz bir dine

inanmak birey için anlam kaynağıdır. Fakat araştırma bulgularımız, bir dine inanmakla birlikte, dini inançlarını yaşamaktan çok statü kazanmak, zaman geçirmek, huzur hissetmek vb. motivasyonlar ile kullanan bireylere göre, dinî inançlarını yaşamına dâhil eden yaşamına dini inançları ile yön veren, kısacası dinini yaşayan bireyler için dinî inançların, manevi bir dayanak oluşturma ve bireyin yaşamına anlam verme gücünün daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Kozmik ve yersel olmak üzere iki tür anlamdan bahseden Yalom (1999), “genel olarak bütün yaşamın, evrenin ve evren içinde insanın ne anlamı vardır sorusunun cevabı” olarak tanımladığı kozmik anlamın genellikle dinsel öğretiler tarafından belirlendiğine dikkat çekmektedir. Ona göre, dinsel gelenekler varlık, evren ve insana dair kapsamlı anlam şemaları sunmaktadırlar. Yalom’un felsefik düşüncelerden faydalanarak oluşturduğu ve klinik deneyimleri ile netleştirdiği bu gözlemleri, araştırmamızda ampirik verilerle de desteklenmiştir. Dini inançlarını, statü kazanmak, sırf içsel huzur yaşamak, zaman geçirmek vb. kazanımlar için kullanan bireylerin, hem dünyevi hedeflerini hem de varoluşun kozmik anlamını belirlemede inandığı dinin mesajları dikkate alan bireylere göre, dinin yaşama anlam verme boyutundan yeterince faydalanamadığı söylenebilir.

Çalışmalarında anlam duygusuna en çok atıfta bulunan kişi, Victor Frankl olmuştur. Frankl (2000), hayatta bir anlam bulabilme sürecinde manevi adanmışlığa güçlü bir vurgu yapmakta ve dinden süper anlam olarak bahsetmektedir. Frankl, bazı klinik çalışmalarından hareketle bireyin inandığı dinin hayatta bir anlam, bir amaç keşfetmesinde hayati öneme sahip olduğunu belirtmektedir (akt. Soderstorm ve Wright, 1977). Çalışmamız Frankl’ın bu öngörüsünü de desteklemektedir.

İnsanın kendi kendine bir anlam bulma çabası genellikle başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Bazı varoluşçu düşünürler insanın hayatta kendi kendine bir anlam yaratabileceklerini iddia etseler de, çalışmalar (Crandall ve Rasmussen, 1975) haz, heyecan, rahatlık ve mutluluk gibi hedonist değerler ile düşük hayatın anlamı puanları

arasında anlamlı bir ilişki olduğunu rapor etmiştir. Bu bağlamda hayata anlam katma noktasında dinî inancın önemi tartiŐılmazdır. Ancak, bu konuda dindarlığın niteliği belirleyicidir. Allport (1967), dış güdümlü dindarların kendi benliklerini aŐamadıklarını, i  güdümlü dindarların ise kendi istekleri ne kadar güçlü olursa olsun bunun ötesine geçip hayatlarını dinlerine göre ayarladıklarını ile sürmüştür. Araştırma bulgularımız da yaŐanan dindarlığın hayatı anlamlandırma gücünü göstermiştir.

Araştırmamızda cinsiyete göre dindarlık eğiliminde anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiŐtir. Dindarlık ve cinsiyet ilişkisini araştıran çalışma sonuçları birbirinden farklı sonuçlar vermiŐtir. Bazı  alıŐmalar kadınların erkeklere göre dindarlık düzeylerinin yüksek olduğunu gösterirken (Donahue,1985) bazıları dindarlık eğiliminde cinsiyet farkı olmadığını (Alker & Grawin,1978; Paloutzian ve arkadaşları, 1978) rapor etmiŐlerdir. Bu bulgulardaki farklılıkların kullanılan  l me ara larındaki farklılıklardan kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmamızda, varoluşsal kaygılardan anlam duygusunun kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu bulgu erkeklerin kadınlara göre daha yüksek anlam duygusu olduğunu gösteren literatürdeki  alıŐmaları (Bahadır, 1999; Krause, Broderick ve Broyles, 2004) desteklememiŐtir. Bizim  alıŐmamızda, örnekleme  niversite öğrencileri oluşturmuştur. Genel popülasyonda, kadınların sosyal yaŐantıda daha az rol almaları, kadına atfedilen roller, özellikle iÇ yaŐantısına atılmayan kadınlarının çoğunluğunun mevcut yaşantılarını monoton olarak değerlendirmesi, erkeklerin daha çok sosyal yaŐantıda rol almaları, erkeğe ait sosyal rollerin toplumsal olarak daha çok yüceltilmesi gibi nedenlerle erkeklerin yaşamda daha çok amaçlılık duygusu yaŐadıĐı söylenebilir. Fakat bizim  rneklekimizi oluŐturan kadınların hepsinin  niversite  Ğrencisi olması bu gerçeği deĐiŐtirmiŐ olabilir.

Kaynakça

- Alker, H. A., & Gawin, F. (1978). On the intrapsychic specificity of happiness. *Journal of Personality*, 46, 311-322.
- Allport, G. W., & Ross, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- Bahadır, A. (1999). *Hayatın anlam kazanmasında psiko-sosyal faktörler ve din*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bursa: U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Clark, W., H. (1958). *The psychology of religion: An introduction to religious experience and behavior*. Connecticut: The Macmillan Company
- Crandall, J. E., & Rasmussen, R. D. (1975). Purpose in life as related to specific values. *Journal of Clinical Psychology*, 31, 483-485.
- Crumbaugh, J. C., & Maholick, L. T. (1964). An experimental study in existentialism: The psychometric approach to Frankl's concept of noogenic neurosis. *Journal of Clinical Psychology*, 20, 200-207.
- Donahue, M. J. (1985). Intrinsic and extrinsic religiousness: Review and meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 400-419.
- Frankl, V. (2000). *İnsanın Anlam Arayışı: Logoterapiye Giriş*. Çev: Budak, S., Öteki Yayınevi: Ankara
- Kıraç, F. (2007). Dindarlık eğilimi, varoluşsal kaygı ve psikolojik sağlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Krause, J. S., Broderick, L. E., & Broyles, J. (2004). Subjective well-being among African-Americans with spinal cord injury: an exploratory study between men and women. *NeuroRehabilitation*, 19, 81-89.
- Paloutzian, R. F., Jackson, S. L., & Crandall, J. E. (1978). Conversion experience, belief system, and personal and ethical attitudes. *Journal of Psychology and Theology*, 6, 266-275.
- Pearson, P. & Sheffield, B. (1975). Purpose in life and social attitudes in psychiatric patients. *Journal of Clinical Psychology*, 31, 330-332.
- Soderstrom, D. & Wright, E. (1977). Religion orientation and meaning in life. *Journal of Clinical Psychology*, 33, 65-68.
- Sümertaş, A. (2003). *İç güdümlü dindarlıkla benlik tasarımı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bilimler Enst.
- Tillich, P. (1952). *The courage to be*. New Haven: Yale University Press.
- Wulff, D. M. (1991). *Psychology of religion: Classic and contemporary views*. New York: John Wiley & Sons, Inc
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi*. Çev: Babayiğit, Z. İ., Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Yıldız, M. (1994). *İnsanların Ölüm Karşısındaki Tutumları Hakkında Yapılan Araştırmaların Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üni. Sosyal Bilimler Enst.

